

УДК 371.4:172.15

Д.А. ЧЕРНЕНКО-ШНУРКО,
здобувач кафедри педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ)

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ПІДЛІТКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИХОВАННЯ

У статті розглянуто проблему патріотичного виховання в освітньому процесі сучасної школи. Визначено класифікацію та складові компоненти патріотичних технологій виховання та їх вплив на патріотичне виховання підлітків. З'ясовано термін «педагогічна технологія» та «виховна технологія» як її частина. Розглянуто масові, групові та індивідуальні форми виховної роботи з патріотичного виховання та їх практичне застосування в умовах освітньо-виховного середовища. Приділено увагу основним формам патріотичного виховання та ефективності їх використання в сучасній школі.

Ключові слова: виховання, технології, патріотична свідомість, виховний вплив, форми, методи, педагогічні технології, виховні технології.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сьогодення є використання засобів, спрямованих на формування патріотично-свідомої особистості. Важливе значення у сучасному вихованні підлітків відіграє сім'я, школа та громадськість. Головним завданням школи є виховання самосвідомої людини як громадянина. Саме для того, щоб виховати таку особистість сучасні вчителі повинні знати складові елементи технологій патріотичного виховання, інноваційні форми роботи з підлітками та використовувати їх у своїй роботі.

На сьогодні головною метою закладів освіти є формування й розвиток всебічно розвинутої, свідомої особистості з чіткою життєвою позицією, готової зробити гідний вибір свого майбутнього, стати справжнім патріотом власної країни. Створюються реальні умови для прояву творчих здібностей молодих людей тощо. Сучасна молодь добре інформована щодо процесів у різних сферах науки, техніки, соціального життя; динамічно оволодіває сучасними технологіями. Тому на зміну традиційним формам і методам виховання приходять інновації у виховній сфері. Саме за допомогою педагогічної технології сучасна школа здатна вплинути на формування патріотизму підлітків. Можемо сказати, що найважливішою метою закладів освіти є виховання людини як патріота, що поважає свій народ, звичаї та традиції, сформовані минулими поколіннями. Сучасними педагогами створюються сприятливі умови для розвитку національно-патріотичного виховання як пріоритетної сфери соціального життя країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на аналізований матеріал, деякі аспекти проблеми патріотичного виховання по-різному досліджували філософи, історики, соціологи, психологи, педагоги. У сучасній вітчизняній педагогічній науці різні аспекти патріотичного виховання розробляли І. Бех, О. Вишневський, О. Красовська, В. Поплужний, Ю. Руденко, М. Стальмахович, О. Сухомлинська, К. Чорна та ін. Протягом останніх років питання патріотичного виховання молоді, формування громадянської позиції були предметом уваги низки вчених, дослідників (О. Абрамчук, Є. Барилко, Т. Гребеник, С. Долецька, С. Гнатенко, О. Коркішко, В. Іванчук, В. Лисенко, А. Максютов, В. Одарченко, О. Стюпіна та ін.).

Сьогодні проблема педагогічної технології перебуває в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних учених, педагогів: В. Беспалька, Ю. Васькова, Т. Ільїної, А. Кіктенко, О. Любор-

ської, О. Пехоти, Г. Селевка та ін. Вони у своїх працях розкрили сутність, ознаки та структурні компоненти педагогічної технології. Питання розмежування понять «освітня технологія», «педагогічна технологія» розкриваються в дослідженнях Б. Бархаєва, Р. Кауфмана, Н. Корсунської, Т. Назарової, А. Нісімчук, О. Падалки, П. Мітчелл, К. Сілбер, І. Смолюк, С. Френе, О. Шпак та ін.

Метою статті є розкриття сучасних підходів до патріотичного виховання підлітків та його значення у виховному процесі сучасної школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вирішенні важливих завдань патріотичного виховання чинне місце належить організації діяльності школи. Саме вона відіграє велику роль у формуванні патріотичних почуттів підлітків. Правильно підібрані форми та методи дають можливість спрямувати виховний процес на вирішення актуальних проблем сьогодення.

Виходячи з цього, важливо використовувати педагогічні технології. Сьогодні існує багато визначень «педагогічної технології».

Слово «технологія» (від гр. *techne* – мистецтво, майстерність; *logos* – наука). Г. Селевко вважав, що технологія – це науково та практично обґрунтована система діяльності, яка застосовується людиною з метою перетворення середовища та виробництва цінностей (духовних та матеріальних) [5, с. 26].

Існує ще одне визначення цього слова. У перекладі з давньогрецької мови *techina* – хитрість, а *techicus* – спеціаліст. Отже, це спеціаліст, який володіє певними хитрощами, результатом використання яких стає успіх [6, с. 80].

Одним з компонентів технології є педагогічна технологія.

Науковець Н. Островерхова стверджує, що педагогічна технологія – це певний порядок, логічність і послідовність відповідно до поставленої мети, спільна діяльність викладача та учнів у процесі навчання, узгодженість їхніх дій [3].

Педагогічні технології поділяються на навчальні та виховні.

Варіантів визначення поняття «педагогічна технологія» досить багато, що закономірно, оскільки це багатоаспектна й багатовимірна категорія. Аналіз існуючих визначень свідчить, що педагогічна технологія в загальнопедагогічному розумінні є процесом, діяльністю з відповідними метою, змістом і методами для досягнення чітко запрограмованого ефективного результату.

Останнім часом поняття «педагогічна технологія» все більше поширюється в науці й освіті. Його варіанти – «технологія навчання», «освітня технологія», «технологія виховання» та ін.

Технологія виховання – це суворо обґрунтована система педагогічних засобів, форм, методів, їхня етапність, спрямованість на вирішення конкретного виховного завдання [2, с. 318].

Вчені, науковці, дослідники В. Безпалько, І. Волков, М. Кларін, І. Колеснікова, М. Монахов, В. Петюков, Г. Селевко та ін. розглядають технології виховання як певний клас педагогічних технологій. Інноваційні виховні технології включають ранню соціалізацію учнів, національну спрямованість навчально-виховного процесу, духовний розвиток підлітків тощо. Науковці вважають, що педагогічна технологія – це структуроване проектування педагогічного процесу шляхом аналізу, відбору, конструювання, і контролю усіх його керованих компонентів у їх взаємозв'язках з подальшим відтворенням проекту в навчальній аудиторії.

На основі аналізу наукової психолого-педагогічної літератури доходимо висновку, що виховні технології можна класифікувати таким чином:

1. Структурно-логічні технології (визначення форм та напрямів роботи у сфері патріотичного виховання, що сприятиме послідовному вихованню патріотичної самосвідомості підлітків). Мета: розвиток логічного та критичного мислення учнів. Принципи: зв'язок виховання з життям, природовідповідність, цілеспрямованість, єдність вимог школи, сім'ї та громадськості, культуровідповідність, автентичність. Форми роботи: індивідуальні та групові. Методи та прийоми роботи: лекції, диспути, бесіди, гра, створення виховних ситуацій.

2. Інтеграційні технології (забезпечують міжкультурні зв'язки). Мета: виховання патріотизму підлітків на основі зв'язків з культурами різних народів. Принципи: урахування віко-

вих та індивідуальних особливостей учнів, системність, етнізація, гуманність, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів, зв'язок виховання з життям, виховання особистості в колективі. Форми роботи: масові, групові, індивідуальні. Методи та прийоми роботи: гра, презентація, конкурс, диспут, екскурсія, парад-подорож.

3. Ігрові технології (виховання за допомогою ігор, які мають виховний характер). Мета: використання ігор для покращання знань у сфері патріотичного виховання. Принципи: народність, виховання особистості в колективі, народність, культуровідповідність, автентичність, етнізація. Форми роботи: групові. Методи та прийоми роботи: гра-подорож, квест, гра «Найрозуміший», спектакль.

4. Тренінгові технології (вправи для відпрацювання набутих знань). Мета: виховання патріотичної самосвідомості підлітків на основі раніше набутих знань. Принципи: народність, природовідповідність, цілеспрямованість, виховання в колективі. Форми роботи: масові, групові, індивідуальні. Методи та прийоми роботи: конкурс, презентація, гра, вистава, експедиція.

5. Інформаційно-комп'ютерні технології (технології, інноваційно-комп'ютерні засоби). Мета: набуття учнями поглиблених знань у сфері культури певної держави, її надбань та досягнень. Принципи: акмеологічна спрямованість, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів, народність, гуманізм. Форми роботи: індивідуальні, групові. Прийоми та методи роботи: презентація, пошук, інтернет-подорож, доповідь.

6. Діалогові технології (допомагають саморозвиватися в окремих галузях). Мета: набуття нових знань про власну країну під час спілкування з іншими людьми. Принципи: урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, зв'язок виховання з життям, поєднання поваги до особистості дитини з розумною вимогливістю до неї, етентичність. Форми роботи: групові. Методи та прийоми роботи: диспут, дискусія, гра.

Існує два види взаємодії форм та методів виховання: «суб'єкт-об'єктні» (інформаційно-комп'ютерні технології) – за допомогою інформаційних програм підлітки пізнають історію своєї країни, поступово вивчають традиції свого народу, національні свята та ін., а також «суб'єкт-суб'єктні» (діалогові технології) – сукупність форм і методів навчання, базованих на діалоговому мисленні (учень-учитель, учень-автор, учитель-автор тощо), коли учень вислуховує різноманітні думки та робить власні висновки [4].

Кожна технологія виховання складається з певних форм та методів роботи. Залежно від основного завдання форми виховної роботи з учнями поділяють на три групи: форми управління і самоуправління шкільним життям (збори, мітинги, класні години); пізнавальні форми (екскурсії до краєведчих музеїв, походи, фестивалі, тематичні вечори, виставки); розважальні форми (ранки й вечори, свята, ігрові програми та ін.). На нашу думку, найбільш ефективними для патріотичного виховання є саме пізнавальні екскурсії та виставки картин вітчизняних авторів та митців. Саме такі заходи дають підліткам більш детальні знання про власний народ, його надбання та етапи становлення державності. Таким чином підлітки пізнають не лише історичні факти, але і отримують знання про сучасне життя Батьківщини.

За кількісним показником форми організації виховання поділяють на масові, групові та індивідуальні. Покажемо їх практичне застосування на прикладі загальноосвітньої школи № 12 м. Слов'янська Донецької області.

Масові форми роботи:

– читачька конференція. Мета: ознайомлення, використання та обговорення наукової та художньої літератури, яка допомагає глибше пізнати історію розвитку країни, виховує повагу до державних символів (прапора, герба, гімну), пізнання звичаїв та традицій народу, вивчення народних билин тощо. Вчителі школи щомісяця організують літературне кафе, до якого залучають підлітків та запрошують сучасних письменників та художників міста або області. У невимушеній атмосфері за чашкою кави обговорюють літературні здобутки країни, прищеплюючи повагу, інтерес та любов до книжок та історії країни. Дуже часто такі заходи проводять за круглим столом, щоб створити атмосферу довіри.

– літературні вікторини. Мета: вивчення рідного краю, його традицій, знайомство із сучасними місцевими поетами та художниками (за допомогою художньої літератури

з'являється більш точна картина про людей певної країни, їх характери, тобто так зване інтернаціональне виховання);

– тематичні вечори. Мета: вивчення різноманітних аспектів рідної та зарубіжної культури, де також виступають і гості, які висловлюють свої судження щодо запропонованої тематики. Підлітки можуть почути думку запрошених та самостійно зробити висновки. Такі заходи класні керівники проводять на певні державні, національні та народні свята, такі як свято Перемоги, день Конституції, день Незалежності, свято Водохреща, День матері, День молоді, День пам'ятників та культури, на які запрошуються ветерани війни та праці, воїни-авганці, митці, археологи, вчені та ін.;

– зустрічі з відомими людьми краю. Мета: патріотичне виховання підлітків завдяки спілкуванню з людьми різного віку та з різним світоглядом. Школа організовує спеціальні свята, на які запрошують ветеранів війни та праці, письменників та ін. У кожного класу є перелік прізвищ ветеранів війни, яких вони відвідують, вітають зі святами (з Новим роком, з Восьмим березня, з Дев'ятим травня). Діти йдуть до них додому з квітами та подарунками, спілкуються з ними, п'ють каву та дізнаються багато нових та цікавих фактів того часу. На класних годинах діти розповідають про те, що вони дізналися від ветеранів війни та праці, поетів та митців свого краю;

– участь у волонтерських організаціях. Мета: турбота про людей різного соціального стану, набуття знань про свою країну засобами трудового виховання. Підлітки беруть участь у певних волонтерських організаціях м. Слов'янська («Червоний мак», «Слов'янськ SOS» та ін.). Вони допомагають збирати необхідні речі та харчі вимушеним переселенцям, займаються благоустроєм міста: прибирають парки, сквери, фарбують мости та розмальовують орнаментом дороги. Під час таких трудових десантів з'являється змога поспілкуватися з людьми різного віку та навчитися цінувати людей, власне місто та державу.

Групові форми роботи:

– класні години у школі. Мета: формування моральних цінностей та світогляду підлітків. Форми проведення: бесіди, диспути, вікторини або лекції. Форми, методи та тематика таких заходів обирається класним керівником з урахуванням інтересів учнів. Підлітки краще сприймають інформацію, якщо в ній присутня творча складова. Для того, щоб молодь продуктивно навчалась та виховувалась, класні години проводяться з використанням інноваційних форм та методів роботи. На класних годинах постійно створюються такі умови, що потребують від учня творчого мислення, самостійності, співробітництва, діалогу та активної творчості;

– політичні інформації. Мета: обговорення найбільш яскравих політичних подій, які значним чином вплинули на життя міста, країни або останні політичні новини. Учасниками такої форми роботи є учні, класні керівники, гості. З метою ефективного виховання вчитель та учні колективно обирають форми та прийоми роботи. Діти отримують певні індивідуальні завдання (доповіді, презентації). Вчитель, у свою чергу, теж шукає інформацію за запропонованою тематикою. Порівнюють опрацьовану інформацію, діляться результатами пошуку. Таким чином виховуються та здобувають знання діти та само розвиваються вчителі.

– випуск стінної або шкільної газети. Мета: патріотичне самовиховання та самовдосконалення. Кожного місяця окремий клас школи готує стінну газету певної тематики. З метою її створення підлітки вивчають велику кількість літератури. Найчастіше такі газети мають патріотичний характер. Така форма роботи проводиться до певних національних та міжнародних свят (День Збройних Сил України, День незалежності, День Конституції, День єдності, свято Вишиванки та ін.).

– радіо, телебачення, художні та навчальні фільми. Мета: виховання учнів-патріотів засобами ІКТ. Колеги часто використовують мультимедійні технології під час проведення виховних годин. Особлива увага приділяється показу документальних відеофільмів на воєнну та соціальну тематику. Також така форма роботи використовується до релігійних свят, таким чином виховуючи моральні якості патріотів-підлітків.

Індивідуальні форми роботи (потребують врахування індивідуальних та вікових особливостей підлітка; у кожному конкретному випадку створюється педагогічна ситуація, яка б сприяла формуванню позитивних якостей чи усуненню негативних). Мета: проведення класним керівником або запрошеною людиною бесід різної спрямованості, які формують

моральні якості підлітка, що допоможе особистості сприймати себе розумною, сміливою, здатною заради своєї країни на все.

Сучасні дослідники П. Байбородова і М. Рожков пропонують два показники для того, щоб розмежувати форми виховної роботи: кількісний показник (з урахуванням часу, кількості учасників: парні, групові, традиційні, масові); якісний показник (за результатами проведеної роботи) [1]. За результатами використання певних форм роботи можемо наголосити, що все більша кількість підлітків бере участь у громадському житті свого міста, допомагають ветеранам війни та праці, людям, які опинилися у скрутному становищі, військовим – захисникам нашої Батьківщини та ін. Для отримання позитивного результату у вихованні обов'язково існує індивідуальний підхід до кожного учня, адже від правильно вихованого громадянина залежить майбутнє країни.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи розглянуту проблему, констатуємо, що розвиток патріотичного виховання в сучасному виховному процесі має надзвичайно важливе значення. Головною запорукою процвітання держави є національно-патріотичне виховання молоді, частина якої щороку поповнює лави державних службовців. Адже саме вони вносять свої корективи в закони, суспільне життя, етико-моральні засади. Щоб ці реформи не призвели до краху, національно-патріотичне виховання повинно супроводжувати молодь впродовж всього їхнього шкільного й студентського життя. Але не треба забувати, що, по-перше, необхідно виховувати себе, а вже потім своїх дітей та учнів. Знання певних складових технологій дозволяє вчителю організувати процес патріотичного виховання у школі, правильно підбираючи необхідні форми і методи роботи з підлітками, що допоможе виховати патріотів власної держави, здатних цінувати країну та свій народ, швидко реагувати на будь-які зміни, здатних підтримувати й поважати культуру та традиції, які у подальшому будуть передаватися з покоління в покоління.

Список використаних джерел

1. Байбородова П. Организация воспитательного процесса в школе: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / П. Байбородова, М. Рожков. – М.: Гуманит, 2000. – 256 с.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник. 2-ге вид. / Н.Є. Мойсеюк. – К.: Грамна, 1999. – 350 с.
3. Островерхова Н.М. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект / Н.М. Островерхова, Л.І. Даниленко. – К.: Школяр, 1996. – 302 с.
4. Перспективні освітні технології / за ред. Г.С. Сазоненко. – К., 2000. – 560 с.
5. Селевко Г.К. Воспитательные технологии / Г.К. Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 320 с.
6. Фоломєєва Н.А. Педагогічні технології естетичного виховання дітей віком 5–10 років засобами музичного мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Н.А. Фоломєєва // Сумський держ. педагогічний ун-т ім. А.С. Макаренка. – Суми, 2001. – 243 с.

References

1. Baiborodova, P. & Rozhkov, M. (2000). *Orhanizatsiia vospitatelnoho protsessa v shkole* [The organization of educational process at school]. Moscow, Humanit Publ., 256 p. (In Russian).
2. Moiseiuk, N.E. (1999). *Pedahohika: 2-e vyd.* [Pedagogy: 2nd ed.]. Kyiv, Gramna Publ., 350 p. (In Ukrainian).
3. Ostroverkhova, N.M. & Danilenko, L.I. (1996). *Efektivnist upravlinnia zahalnoosvitnoiu shkoloiu: sotsialno-pedahohichni aspekt* [Effectiveness of school: social and pedagogical aspect]. Kyiv, Shkoliar Publ., 302 p. (In Ukrainian).
4. Sazonenko, H.S. (Ed.). (2000). *Perspektivni osvitni tekhnolohii* [Promising educational technology]. Kyiv, 560 p. (In Ukrainian).
5. Selevko, H.K. (2005). *Vospitatelnye tekhnolohii* [Educational technology]. Moscow, NII shkolnikh tekhnolohii Publ., 320 p. (In Russian).
6. Folomeeva, N.A. (2001). *Pedahohichni tekhnolohii estetchnoho vikhovannia ditei vikom 5–10 rokiv zasobamy muzychnoho mistetstva*. Dys. kand. ped. nauk. [Pedagogical technologies of aesthetic education of children aged 5-10 years by means of music. Kand. ped. sci. diss.]. Sumy, 243 p. (In Ukrainian).

В статье рассмотрена технология воспитания, выделены составляющие компоненты и их влияние на патриотическое воспитание подростков. Раскрыт термин «педагогическая технология» и «воспитательная технология» как ее часть. Выделены основные составляющие технологий и описано их влияние на патриотическое воспитание подростков. Указаны массовые, групповые и индивидуальные формы работы и их практическое использование. Предложены два показателя результативности воспитания патриотизма. Уделено внимание основным формам патриотического воспитания и эффективности их использования в современной школе.

Ключевые слова: воспитание, технологии, патриотическое сознание, воспитательное влияние, формы, методы, педагогические технологии, технологии воспитания.

The technology of upbringing is analyzed in the article. The main components of this technology and their influence on teenagers' patriotic upbringing are discussed. The terms «pedagogical technology» and «upbringing technology» as a part of it are clarified. Components and different forms of upbringing work are distinguished. Mass, group, and individual forms and their practical use are suggested. Two performance indicators of patriotic upbringing are given. The effectiveness of using them in modern school is shown.

Key words: upbringing, technologies, patriotic consciousness, upbringing influence, forms, methods, pedagogical technologies.

Одержано 25.10.2016.